

تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش افراد به

اعتیاد، سرقت و روسپیگری

سیدحمیدرضا علوی*

چکیده

این تحقیق با هدف شناسایی و بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد، سرقت و روسپیگری در شهر کرمان صورت گرفته است. روش انجام تحقیق از نوع علی - مقایسه ای بوده و جامعه آماری آن، افراد عادی و با سابقه اعتیاد، سرقت و روسپیگری در زندان کرمان می‌باشد. ابزار جمع آوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک آزمون کای دو (h^2) و رگرسیون لجستیک از طریق نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی بر اعتیاد، سرقت و روسپیگری تأثیر دارد.

کلیدواژه‌ها: عوامل اجتماعی اعتیاد، سرقت، روسپیگری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* استاد دانشگاه شهید باهنر کرمان. دریافت: ۸۹/۲/۵ - پذیرش: ۸۹/۷/۲۴

پیش‌درآمد

هر گونه رفتاری که با چشم‌داشت‌های جامعه یا گروه معینی در داخل جامعه سازگار نباشد، «انحراف» نامیده می‌شود. انحراف به دوری جستن از هنجارها اطلاق می‌شود و زمانی رخ می‌دهد که یک فرد یا یک گروه معیارها و هنجارهای مقبول جامعه را رعایت نکند. ما معمولاً انحراف را به رفتاری منفی مانند بزهکاری یا جنون اطلاق می‌کنیم. ولی فردی که معیارهای جامعه را نادیده می‌گیرد و یا زیر پا می‌گذارد، نیز به همین سان فردی منحرف است. رفتار و کنش‌های انحراف‌آمیز را هنجارهای اجتماعی حاکم بر یک فرهنگ مشخص می‌سازند.^۱

انواع آسیب‌های اجتماعی عبارتند از: سرقت، روسپیگری و انحرافات جنسی، اعتیاد به مواد مخدر، طلاق یا از هم گسیختگی خانواده و خودکشی.^۲ کوئن^۳ نمونه‌های انحراف در فرهنگ ایران را چنین معرفی می‌کند: آدمکشی، تجاوز به عنف، دزدی، همجنس‌بازی، اعتیاد به مواد مخدر فحشاء. ستوده (۱۳۷۶) در بحث از علل کجروی‌های اجتماعی و سه گونه نظریه و تبیین را مطرح می‌سازد:^۴

۱. تبیین زیست‌شناختی کجروی‌های اجتماعی ۲. تبیین روان‌شناختی کجروی‌های اجتماعی ۳. تبیین جامعه‌شناختی کجروی‌های اجتماعی. نویسنده فوق در مورد سه تبیین فوق، اینگونه اظهار نظر می‌کند: برخی از آسیب‌شناسان اجتماعی بر این باورند که عوامل زیست‌شناختی مانند نقص جسمانی و وضعیت خاص ژنتیکی راباید علت کجروی اجتماعی دانست. بسیاری از روان‌شناسان و روانکاوان علل رفتارهای انحرافی را بر حسب شخصیت فرد کجرو توجیه و تبیین می‌کنند و بر این باورند که برخی از گونه‌های شخصیت، بیشتر از گونه‌های دیگر گرایش به تبهکاری و ارتکاب جرم دارند. جامعه‌شناسان ریشه بسیاری از کجروی‌های اجتماعی را در محیط و شرایط اجتماعی جستجو می‌کنند و علل زیرساز بسیاری از آنها را در خود جامعه می‌دانند.

سلیمی و داوری (۱۳۸۰) در مورد علل کجروی، از نگرش زیستی و روانی، نگرش‌های جامعه‌شناختی و نگرش‌های روانشناختی اجتماعی سخن می‌گویند. آنان در مورد نگرش‌های روان‌شناختی اجتماعی کجروی معتقدند: تبیین‌های روان‌شناختی اجتماعی، پدیده‌های انسانی و اجتماعی را بر حسب ابعاد کنش متقابل موجود در درون موقعیت‌های

اجتماعی تبیین می‌کند. و به همین نحو، ماهیت این دست پدیده‌ها را نیز چیزی فراتر از ابعاد همین کنش متقابل نمی‌داند، و کجروی را پدیده‌ای می‌داند که در خلال فرآیندهای کنش متقابل اجتماعی، فرا گرفته می‌شود. این فراگیری نیز ناشی از فرآیندهایی مانند یادگیری شرطی، تقویت، مشاهده و الگو سازی و همچنین برجسب اجتماعی است.^۵

اکبری (۱۳۸۱) علل بزهکاری را این‌گونه بیان می‌کند: ۱. عوامل طبیعی و جغرافیایی ۲. عوامل اجتماعی ۳. عوامل اجتماعی ثانوی (مطبوعات، رادیو، تلویزیون، سینما و الکل) ۴. عوامل اقتصادی ۵. مهاجرت ۶. عوامل خانوادگی (تبعیض، خشونت، لوس کردن و توجه بیش از حد والدین، سن والدین، عقب ماندگی خانوادگی، از دست دادن والدین، عدم حضور والدین در خانواده، انحراف والدین، بی سواد، بازداشتگاه، تعداد افراد خانواده) ۷. عوامل سیاسی ۸. ارزش‌های تربیت خانواده.^۶

وی، عواملی را که موجب سرقت کودکان و نوجوانان می‌شود بدین ترتیب بیان می‌کند: الف. عوامل روانی - عاطفی (فقر عاطفی، ناکامی، حساسیت، تجربه‌های دوران کودکی، احساس ناامنی، پرخاشگری، خودنمایی) و ب. عوامل اجتماعی - اقتصادی (فقر اقتصادی، فقر فرهنگی، نابرابری اجتماعی، ناکامی، زندگی در محله‌های جرم خیز، خانواده‌های گسسته، معاشرت با دوستان و همسالان، بیکاری، عدم تخصص، مهاجرت).^۷

به اعتقاد کلارک (۱۹۸۷) بروز جرم بستگی به ۱) محیط اولیه و تربیت شخص، ۲) وضعیت اجتماعی - اقتصادی فرد (۳) شرایط موجود زندگی شخص، ۴) بحران‌ها و اتفاقات زندگی فرد، ۵) عوامل شخصی و ۶) عوامل موقعیتی دارد.^۸

اکبری عوامل اعتیاد به مواد مخدر را در شش دسته «اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، روانی و طبیعی» تقسیم‌بندی می‌کند.^۹

کریم پور (۱۳۶۴) عوامل مؤثر در اعتیاد را به صورت زیر طبقه‌بندی می‌نماید:

۱. علل نژادی، توارثی و بیولوژیکی ۲. علل جسمی ۳. علل روانی ۴. علل اجتماعی ۵. علل فرهنگی ۶. علل خانوادگی ۷. علل شغلی ۸. علل اقتصادی ۹. علل وجود سابقه اعتیادهای قبلی.

کارگر (۱۳۷۹)، عوامل مؤثر در اعتیاد را این‌گونه مطرح و طبقه‌بندی می‌کند:

۱. عوامل فردی شامل وراثت، ارضای حس کنجکاوی، لذت طلبی و هوسرانی، فرار از موقعیت ناخوشایند، عدم آگاهی نسبت به عواقب خطرناک اعتیاد، اضطراب، افسردگی

- و احساس پوچی، غفلت جوانی، تجرد و تأهل، عشق خود بزرگ جلوه دهی، ضعف ایمان مذهبی، سود طلبی
۲. عوامل اجتماعی و خانوادگی شامل معاشرت با دوستان ناباب، مهاجرت از روستا به شهر، ماشین‌نیزم، از بین رفتن قبح و زشتی اعتیاد، سابقه اعتیاد در خانواده، آشفتگی و نابسامانای خانواده
۳. عوامل اقتصادی شامل فقر و تنگدستی، ثروت زیاد و احساس بی‌نیازی، بیکاری، دسترسی آسان به مواد مخدر، فاصله غیر متعارف طبقاتی
۴. عوامل سیاسی شامل نقش استعمارگران برای آلوده کردن نسل جوان و تسلط بر آنان.
- کرباسی و وکیلان (۱۳۷۷) در مورد علت‌های اعتیاد نوجوانان و جوانان معتقدند که صاحب‌نظران با استفاده از نظریه‌های مختلف چون (۱) نظریه بیولوژیکی، فیزیولوژیکی - (۲) نظریه روان‌پویایی، (۳) نظریه یادگیری رفتاری - اجتماعی و (۴) دیدگاه شناختی علل اعتیاد، را مطرح ساخته‌اند.
- گیل و چپمن (۱۹۸۹) که علت ارتکاب عمل بزهکارانه این است که فرد احساس پیوند قوی با جامعه را ندارد.^{۱۰} ستوده (۱۳۷۶)، مهم‌ترین عوامل مؤثر در کجروی‌های اجتماعی را خانواده، مدرسه، گروه همسالان و وسایل ارتباطی جمعی معرفی می‌کند.^{۱۱} سلیمی و داوری بر این نکته تأکید می‌روند که میزان بزه‌دیدگی بر حسب تغییر متغیرهای جمعیتی - اجتماعی تنوع می‌پذیرد.^{۱۲}
- دقت در مجموعه نظریات مذکور بیانگر این است که می‌توان «عوامل اجتماعی» را یکی از عوامل مؤثر بر انواع بزهکاریها و انحرافات قلمداد نمود و از این منظر، به بحث، بررسی و پژوهش پرداخت و هر کدام از مؤلفه‌های تشکیل دهنده عوامل اجتماعی را مورد تحقیق و تفحص قرار داد.
- کوئن در مورد تبیین‌های جامعه‌شناختی انحراف می‌نویسد که:^{۱۳}
- جامعه‌شناسان در تبیین علت‌های رفتار انحراف‌آمیز بر حسب اجتماعی شدن ناقص، رهیافت‌های گوناگونی را در پیش گرفته‌اند. برابر با یکی از این رهیافتها، فردی که درست اجتماعی نشده است، هنجارهای فرهنگی را در شخصیت خود عین نمی‌سازد، و برای همین نمی‌تواند میان رفتار شایسته و رفتار ناشایسته تمایز گذارد. بنابر رهیافت دوم، فرد منحرف نخست باید منحرف شدن را یاد بگیرد. جامعه‌شناسان معتقدند که بسیاری از

صورت‌های رفتار انحراف آمیز از شخصی به شخص دیگر انتقال می‌یابند. این فراگرد آموزشی نیز همان مکانیسم‌های فراگردهای آموزشی دیگر را دارد. رهیافت سوم، انحراف را نتیجه نارسائی‌های موجود در یک فرهنگ و ساختار اجتماعی یک جامعه می‌داند. هر جامعه نه تنها هدف‌های فرهنگی تجویز شده‌ای دارد، بلکه وسایل اجتماعی پذیرفته‌ای را نیز برای دستیابی به این هدفها، در اختیار دارد. هرگاه این وسایل در دسترس کسی گذاشته نشود، احتمالاً شخص به رفتار انحراف آمیز دست می‌زند.

ادوین. اچ ساترلند نظریه‌ای را در این زمینه مطرح ساخته است که با رهیافت دوم همسان است. ساترلند می‌گوید: برای آن‌که شخصی تبه‌کار گردد، نخست باید یاد بگیرد که چگونه تبه‌کار شود. وی سپس ادامه می‌دهد که این یادگیری در نتیجه کنش متقابل اجتماعی فرد با دیگران حاصل می‌شود. بیشتر افراد هم در معرض تماس با افراد یا گروه‌های منحرف قرار می‌گیرند و هم در معرض تماس با افراد یا گروه‌های غیر منحرف. ساترلند ارتباط متقابل با این گروه‌ها را بر حسب بسامد، اولویت، دوام و شدت اندازه‌گیری کرد. هر چه سطح تماس فرد با افراد یا گروه‌های منحرف بر حسب این چهار متغیر بالاتر باشد، احتمال رفتار انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می‌شود. بر عکس، اگر سطح تماس فرد با افراد یا گروه‌های غیرمنحرف، باز هم بر حسب این چهار متغیر، بیشتر باشد، احتمال رفتار غیر انحراف آمیز شخص نیز بیشتر می‌شود.

از سوی دیگر، تأثیر گروه همسالان در دوره بلوغ به اوج می‌رسد؛ یعنی دوره‌ای که این گروه سنی طبق سلیقه‌ها، نحوه پوشش، اصطلاحات، نهادها، ارزش‌ها و قهرمانان خود آماده شکل بخشیدن به یک خرده فرهنگ متمایز می‌باشد، گروه همسالان از طریق اعطای پاداش یا انتقاد و تحریم، در قبال هم‌نوایی یا ناهم‌نوایی اعضا باهنجارهای گروه، تأثیر بسیار نیرومندی را بر رفتار و شخصیت اجتماعی آنان اعمال می‌کنند.^{۱۴}

سلیمی و داوری در مورد نقش همنشینان بزه‌کار می‌گویند:^{۱۵}

احتمال بزه‌دیدگی افرادی که رابطه شخصی، اجتماعی یا شغلی نزدیکی با بزه‌کاران و مجرمان بالقوه دارند، بیش از افرادی است که این ارتباط را ندارند. احتمال کنش متقابل اجتماعی افرادی که در ویژگی‌های جمعیتی - اجتماعی با مجرمان بالقوه اشتراک دارند، با این دسته از مجرمان بیشتر است. همین امر نیز سبب می‌شود که احتمال بزه‌دیدگی این افراد، به دست آن مجرمان، فزونی یابد.

کر، نلسون و لامبرت^{۱۶} بیان می‌کند نوجوانان تعداد زیادی از موادی را که استعمال می‌کنند، از دوستان و همسالان خود به دست می‌آورند. در گروه‌های نزدیک، به نظیر دسته‌ها و خوابگاه‌ها، مصرف مواد مخدر به مراتب بیشتر از کل جمعیت دانش‌آموزان در یک سن مخصوص می‌باشد. عوامل اجتماعی اولیه‌ای که از سوی انجمن ملی معطادان (۱۹۸۳)، به عنوان فشار گروه بر نوجوانان عنوان شده‌اند، عبارتند از: رقابت، فرار و فشار. افرادی مانند لویت^{۱۷} و دیگران، (۱۹۸۴) این مطلب را به صورت قوی تری عنوان کرده‌اند: استعمال و مصرف مواد از هر نوع، مستقیماً با برخوردهای گروهی با دوستان، در رابطه است. در گروه‌های بزرگتر، چنین الگویی به موقعیت‌های اجتماعی، فرهنگی وابسته است. که در مناطق انبوه شهری، مصرف کنندگان و غیرمصرف کنندگان مواد ممکن است به عنوان دوستانی آزاد مخلوط باشند، بدن اینکه عادات خود را به دیگران انتقال دهند. از آنجا که نوجوانان در حالت گروهی انگیزه‌های کنترل کمتری دارند، استعمال مواد ممکن است به رفتارهای ضداجتماعی و رفتارهای خطرناک (مانند پرخاشگری، پز دادن‌های خطرناک، دزدی، و بازی‌های جنسی) منجر شود. بدیهی است که چنین رفتارهایی تنش، افسردگی و از خود بیگانگی بیشتری را به وجود می‌آورند.

بر این اساس، می‌توان گفت: با اینکه مدرسه تأثیر اساسی در رشد شخصیت نوجوانان بازی می‌کند، اما گاه مشاهده می‌گردد که خود محیط مدرسه و آموزشگاه جرم‌زا بوده و شرایط مناسب را برای ارتکاب جرم فراهم می‌کند. در کشور فرانسه تعداد بزهکاری در محیط کار و مدرسه در سال ۱۹۵۹، ۵۰/۹۰ درصد جرایم را تشکیل می‌داده است. طبق بررسی‌هایی که برای اولین بار در تهران از سال ۴۸ تا ۵۲ در کانون اصلاح و تربیت انجام گرفت نیز تعداد مرتکبین تقریباً در همین حدود بوده است.^{۱۸}

اگر چه تأثیر گروه همسالان در تصمیمات نوجوانان و جوانان مبنی بر استفاده از مواد مخدر مهم است، اما کسانی که دارای احساس بالای شایستگی و اثر بخشی در خود می‌باشند، کمتر بوسیله همسالان خود تحت تأثیر قرار می‌گیرند.^{۱۹} انحرافات که عمدتاً حنبه ژنتیکی دارند و از سنین قبل از نوجوانی - یعنی از دوران کودکی - خود را به اشکال گوناگون نشان می‌دهند، عموماً در دوران بزرگسالی هم ادامه می‌یابند. معمولاً افراد مبتلا به

چنین انحرافات، در گروه همسالان خود هم حالتی خصمانه دارند. چنین امری چهره‌ای نامحبوب در بین همسالان از آنان می‌سازد. همچنین موجب ایجاد مشکلاتی برای آنان در مدرسه می‌گردد. چنین منحرفینی معمولاً مربوط به خانواده‌های غیرسازمان یافته با والدینی بی‌توجه و خصومت آمیز می‌باشند.^{۲۰}

نوع دوم انحرافات، که معمولاً همزمان با شروع سن نوجوانی آغاز می‌گردند، عمدتاً جنبه محیطی دارند. یعنی کسانی که تحت تأثیر محیطی شکل می‌گیرند و ایجاد می‌شوند. چنین منحرفینی هنجارها و استانداردهای جامعه را فرا گرفته‌اند از این‌رو، به مراتب بهتر از منحرفین گروه اول اجتماعی شده و یا از جامعه‌پذیری برخوردار گردیده‌اند. داشتن گروه همسالان برای این دسته امری ضروری است.^{۲۱} این افراد نیاز دارند که در بین همسالان خود از محبوبیت برخوردار باشند. معمولاً فعالیت‌های انحرافی آنان در بین گروه همسالان رخ می‌دهد. از این‌رو، چنین کجرفتاری‌هایی اغلب با میزان فشار گروهی اعمال شده مطابقت دارند. چنین نوجوانانی مربوط به خانواده‌هایی هستند که والدینشان به دقت از آنان مراقبت نمی‌کنند. چنین رابطه‌ای فرزند را در معرض پذیرش فشار گروه همسالان آسیب پذیرتر می‌سازد.^{۲۲}

گروه‌های فرعی که از پذیرش اجتماعی نسبت به هم برخوردار گردیده‌اند، می‌توانند. مشتمل بر نوجوانان و جوانانی باشد. که با یک گروه فرعی منحرف مرتبط هستند و ارزش‌های آن گروه فرعی را پذیرفته‌اند. چنین طبقه‌ای ممکن است دارای چنین خصوصیتی باشد: ۱. دارای رفقا و شرکائی هستند. ۲. با همراهی و مشارکت دیگران دست به سرقت می‌زنند. ۳. به یک دسته و جمعیت خاص تعلق دارند. ۴. از منزل و مدرسه فرار می‌کنند. افراد متعلق به چنین گروه‌هایی، کمترین مشکل را در ارتباط با همسالان و هم گروه‌های خود دارند.^{۲۳}

مصرف دارو و مواد غیرمجاز نیز عموماً مرتبط با چنین دسته‌ها و گروه‌هایی است. بسیاری از افراد آن گروه‌ها، با خرید و فروش چنین داروها و مواد سایر فعالیت‌های خود را دامه می‌دهند.^{۲۴} فشار گروهی، یکی از دلایل مصرف داروهای غیرمجاز توسط نوجوانان است. مصرف چنین داروهایی عمدتاً در نوجوانان دیده می‌شود. آنان به چندین علت دست به چنین مصرفی می‌زنند.

مارکویتز^{۲۵} (۲۰۰۳) نیز اظهار می‌دارد، نوجوانانی که چنین داروهایی را مصرف می‌کنند، بیشتر محتمل است که دوستانی داشته باشند که آنان نیز از چنین داروهایی مصرف نمایند؛ زیرا اولاً، تحت تأثیر دوستان خود قرار می‌گیرند و ثانیاً، ممکن است بوسیله مصرف داروی غیرمجاز خود گروه مشابه خود را پیدا کنند.^{۲۶} از این رو، به اعتقاد وار (۱۹۹۳) دوستان بیشترین نقش را در انحراف و کجرفتاری ایفا می‌کنند. و بار تولاس^{۲۷} (۱۹۹۳) نیز گروه‌های منفی و منحرف همسالان را به عنوان سوء مصرف مواد و تعارض در خانواده، یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های انحراف نوجوانان معرفی می‌کند. دمبو^{۲۸}، شمیدلر^{۲۹} ویلیام^{۳۰} و تکه^{۳۱} (۱۹۹۲) ارتباطات بین همسالان را از جمله عوامل سوق دهنده نوجوانان به سوی مصرف ماری‌جوآنا معرفی می‌کند. بنابراین؛ بهبوده نیست که‌هانی^{۳۲} و زیمبارد^{۳۳} (۱۹۹۸) بیان می‌کنند که حتی افراد خوب هم ممکن است تحت تأثیر نیروها و فشارهای موقعیتی، واکنش‌های کجرفتارانه از خود نشان دهند.^{۳۴}

هدف پژوهشی

هدف از این تحقیق، شناسایی و بررسی تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش افراد به اعتیاد، سرقت و روسپیگری در شهر کرمان می‌باشد. به منظور تحقیق هدف مذکور، فرضیات زیر مطرح هستند:

۱. عوامل اجتماعی بر گرایش فرد به اعتیاد تأثیر دارند.
۲. عوامل اجتماعی بر گرایش فرد به سرقت تأثیر دارند.
۳. عوامل اجتماعی بر گرایش فرد به روسپیگری تأثیر دارند.

در این پژوهش، منظور از عوامل اجتماعی عبارت است از: مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی، رفتن به شب‌نشینی‌های غیر مجاز.

روش پژوهش

روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، روش علی - مقایسه ای می‌باشد؛ زیرا هدف از انجام این تحقیق شناسایی تأثیر عوامل اجتماعی بر گرایش آنان به اعتیاد، سرقت و روسپیگری است. بدین منظور، تأثیر عوامل اجتماعی در افراد عادی و در افراد دارای سابقه اعتیاد، سرقت و روسپیگری مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. نمونه تحقیق، شامل

۲۸۳ نفر از افراد، عادی و افراد دارای سابقه اعتیاد، سرقت و روسپیگری می‌باشد که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. در واقع، نمونه تحقیقی مشتمل بر ۱۰۰ نفر افراد عادی و ۲۰۰ نفر افراد دارای سابقه اعتیاد، سرقت و روسپیگری می‌باشد که برخی از آنان؛ پرسش‌نامه را برنگردانده و یا به سؤالات به طور ناقص پاسخ داده‌اند. این افراد در تجزیه و تحلیل آماری لحاظ نشده‌اند. در این پژوهش، ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده است که در آن وضعیت، عوامل مختلف اجتماعی مورد سؤال قرار گرفته است. روائی پرسش‌نامه تحقیق معادل ۱ و پایایی آن معادل ۰/۸۳ به دست آمده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون (h^2) کای دو و رگرسیون لجستیک استفاده شده است.

نتایج

۱. عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد مؤثر می‌باشند.
عوامل اجتماعی شامل مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی و رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز می‌باشند.

آزمون کای دو (h^2)

H_0^1 : مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن و اعتیاد از هم مستقل می‌باشند.

H_0^2 : وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی و اعتیاد از هم مستقل می‌باشند.

H_0^3 : وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی و اعتیاد از هم مستقل می‌باشند.

H_0^4 : رفتن به پارتی‌های غیرمجاز و اعتیاد از هم مستقل می‌باشند.

تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد، بر اساس محاسبات از طریق آزمون کای دو (h^2) به دست آمده است. با توجه به اینکه p -مقدار محاسبه شده در متغیرهای مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی، کمتر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ ($\alpha = 0/05$) است، از این رو، در این سطح فرض‌های H_0^1, H_0^2, H_0^3 رد می‌شوند. پس این متغیرها با اعتیاد رابطه دارند، بطوریکه افراد معتاد نسبت به افراد عادی، مدت زمان بیشتری به تفریح و گردش و با دوستان بودن اختصاص می‌دهند. وضعیت دوستان و خویشان آنها از لحاظ اخلاقی و دینی نامناسب‌تر می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱: آزمون کای دو (χ^2) برای بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد

متغیر	آماره χ^2	درجه آزادی	p-مقدار
مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن	۲۵/۶۳۰	۴	۰/۰۰۰
وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی	۲۷/۲۴۴	۲	۰/۰۰۰
وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی	۷/۰۵۷	۲	۰/۰۲۹
رفتن به پارتی‌های غیرمجاز	۰/۱۶۹	۱	۰/۶۸۱

رگرسیون لجستیک

H_0 : عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد مؤثر نمی‌باشند.

H_1 : حداقل یکی از عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد مؤثر می‌باشد.

با توجه به مناسب بودن مدل، نتایج برآورد مدل در قالب جدول آنالیز رگرسیون ارائه می‌شود. به دلیل اینکه p-مقدار محاسبه شده (۰/۰۰۰)، کمتر از سطح معنی‌داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، پس در این سطح معنی‌داری فرض H_0 رد می‌شود. این بدان معنی است که عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد مؤثر می‌باشند (جدول ۲).

جدول ۲: آنالیز رگرسیونی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد

پ-مقدار	درجه آزادی	آماره χ^2	آماره لگاریتم درست‌نمایی
۰/۰۰۰	۹	۵۰/۵۳۱	-۴۳/۱۰۹

۲. عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت مؤثر می‌باشند.

عوامل اجتماعی شامل مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی و رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز می‌باشند.

آزمون کای دو

H_0^1 : مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان گذراندن و سرقت از هم مستقل می‌باشند.

H_0^2 : وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی و سرقت از هم مستقل می‌باشند.

H_0^3 : وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی و سرقت از هم مستقل می‌باشند.

H_0^4 : رفتن به پارتی‌های غیرمجاز و سرقت از هم مستقل می‌باشند.

تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت، بر اساس محاسبات از طریق آزمون (h^2) به دست آمده است. با توجه به اینکه، p-مقدار محاسبه شده در متغیرهای مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی، و رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز، کمتر از سطح

معنی داری 0.5% ($\alpha = 0.05$) است، پس در این سطح همه فرض‌های $H_0^1, H_0^2, H_0^3, H_0^4$ رد می‌شوند پس این متغیرها با سرقت رابطه دارند، بطوری‌که افراد با سابقه سرقت نسبت به افراد عادی، مدت زمان بیشتری به تفریح و گردش و با دوستان بودن اختصاص می‌دهند. وضعیت دوستان و خویشان آنها از لحاظ اخلاقی و دینی نامناسب‌تر می‌باشد. این افراد نسبت به افراد عادی به شب‌نشینی‌های غیرمجاز بیشتر می‌روند (جدول ۳).

جدول ۳: آزمون کای دو برای بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت

متغیر	آماره χ^2	درجه آزادی	p-مقدار
مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن	۴۸/۷۳۹	۴	۰/۰۰۰
وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی	۳۱/۸۵۸	۲	۰/۰۰۰
وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی	۷/۲۶۰	۲	۰/۰۲۷
رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز	۵/۴۵۴	۱	۰/۰۲۰

رگرسیون لجستیک

H_0 : عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت مؤثر نمی‌باشند.

H_1 : حداقل یکی از عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت مؤثر می‌باشد.

با توجه به مناسب بودن مدل، نتایج برآورد مدل در قالب جدول آنالیز رگرسیون ارائه می‌شود. به دلیل اینکه p-مقدار محاسبه شده (0.000)، کمتر از سطح معنی داری $\alpha = 0.05$ است، از این رو، در این سطح معنی داری فرض H_0 رد می‌شود. این بدان معنی است که عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت مؤثر می‌باشند (جدول ۴).

جدول ۴: آنالیز رگرسیونی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به سرقت

p-مقدار	درجه آزادی	آماره χ^2	آماره لگاریتم درست‌نمایی
۰/۰۰۰	۹	۴۴/۲۹۰	-۵۴/۰۲۹

۳. عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی مؤثر می‌باشند.

آزمون کای دو

H_0^1 : مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن و روسپیگری و انحرافات جنسی از هم مستقل می‌باشند.

H_0^2 : وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی و روسپیگری و انحرافات جنسی از هم مستقل می‌باشند.

H_0^3 : وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی و روسپیگری و انحرافات جنسی از هم مستقل می‌باشند.

H_0^4 : رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز و روسپیگری و انحرافات جنسی، از هم مستقل می‌باشند.

تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی، بر اساس محاسبات از طریق آزمون (h^2) به دست آمده است. با توجه به اینکه p -مقدار محاسبه شده در متغیرهای مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی، و وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی، کمتر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ است، از این، در این سطح فرض‌های H_0^1, H_0^2, H_0^3 رد می‌شوند، پس این متغیرها با روسپیگری و انحرافات جنسی رابطه دارند. بطوریکه افراد با سابقه روسپیگری و انحرافات جنسی نسبت به افراد عادی، مدت زمان بیشتری به تفریح و گردش و با دوستان بودن اختصاص می‌دهند و وضعیت دوستان و خویشان آنها، از لحاظ اخلاقی و دینی نامناسب‌تر می‌باشد (جدول ۵).

جدول ۵: آزمون (h^2) برای بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی

متغیر	آماره χ^2	درجه آزادی	p -مقدار
مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن	۳۸/۲۱۲	۴	۰/۰۰۰
وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی	۳۴/۶۳۳	۲	۰/۰۰۰
وضعیت خویشان از لحاظ اخلاقی و دینی	۱۴/۲۰۱	۲	۰/۰۰۱
رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز	۲/۰۲۷	۱	۰/۱۵۵

رگرسیون لجستیک

H_0 : عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی مؤثر نمی‌باشند.
 H_1 : حداقل یکی از عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی مؤثر می‌باشد.

با توجه به مناسب بودن مدل، نتایج برآورد مدل در قالب جدول آنالیز رگرسیون ارائه می‌شود. به دلیل اینکه p -مقدار محاسبه شده (۰/۰۰۰) کمتر از سطح معنی‌داری $\alpha = ۰/۰۵$ است، از این رو، در این سطح معنی‌داری فرض H_0 رد می‌شود. این بدان معنی است که عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی مؤثر می‌باشند (جدول ۶).

جدول ۶: آنالیز رگرسیونی تأثیر عوامل اجتماعی در گرایش افراد به روسپیگری و انحرافات جنسی

p -مقدار	درجه آزادی	آماره χ^2	آماره لگاریتم درست‌نمایی
۰/۰۰۰	۹	۴۳/۴۸۹	-۲۷/۱۸۲

نتیجه‌گیری

در این تحقیق، این نتیجه به دست می‌آید که عوامل اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد، سرقت و روسپیگری مؤثر می‌باشند. به عبارت دیگر، متغیرهای مدت زمان تفریح و گردش و با دوستان بودن، و وضعیت دوستان از لحاظ اخلاقی و دینی با اعتیاد، سرقت و روسپیگری رابطه دارند. به طوری که افراد با سابقه اعتیاد، سرقت و روسپیگری نسبت به افراد عادی، مدت زمان بیشتری را به تفریح و گردش و با دوستان گذراندن اختصاص می‌دهند. وضعیت دوستان و خویشان آنان از لحاظ اخلاقی و دینی نامناسب‌تر می‌باشد. همچنین علاوه بر متغیرهای مذکور، متغیر رفتن به شب‌نشینی‌های غیرمجاز نیز با سرقت رابطه دارد. بطوری که افراد دارای سابقه سرقت نسبت به افراد عادی، بیشتر به شب‌نشینی‌های غیرمجاز می‌روند.

صالحی نیز (۱۳۸۱) نتیجه تحقیق بلوم (۱۹۷۴) را در الجزایر مطرح می‌سازد که در آن تأیید گردید که در خانواده‌های افراد معتاد، اعتقادات مذهبی و پایبندی به سنت‌های خانوادگی کمتر دیده می‌شود.

به گزارش ایلینگورث (۱۹۸۶) بزهکاران از خانواده‌هایی هستند که به طبقه اجتماعی - اقتصادی پایین، بیکاری زیاد، و خانواده‌های مسامحه کار و از هم گسیخته‌اند. کارگر (۱۳۷۹) سابقه اعتیاد در خانواده را از عوامل مؤثر در اعتیاد فرزندان معرفی می‌کند. به اعتقاد کلارک (۱۹۸۷) محیط اولیه و تربیت شخص در بروز جرم مؤثر است.

در مطالعه ای که درباره صرف اوقات فراغت معتادان قبل و بعد از اعتیاد به عمل آمده است، نیز مشخص گردید که داشتن تفریحات ناسالم و خوشگذرانی با دوستان، پس از اعتیاد، از عمده‌ترین گذراندن اوقات فراغت بوده است.^{۳۵}

اکبری (۱۳۸۱)، به نقل از نادری (۱۳۷۸)، این‌گونه اظهار می‌دارد: نتایج حاصل از پژوهشی که در استان مرکزی با موضوع «مطالعه و نحوه پیشگیری از شیوع گرایش دانش آموزان در دوره متوسطه به مواد مخدر در استان مرکزی» صورت گرفت، نشان می‌دهد: ۱. عوامل مؤثر در اعتیاد دانش آموزان عبارت است از: عدم وجود رابطه صمیمانه بین اعضای خانواده (۹ درصد) و وجود دوستان ناباب و وجود معتاد در خانواده (۴ درصد) ۲. نگرش مثبت اولیا نسبت به گرایش فرزندان خود به اعتیاد، به طوری که خود دانش آموزان این نگرش را تا حد ۳۳ درصد تعیین نموده‌اند.

غیاثی حافظی (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان «بررسی نظرات افراد معتاد راجع به علل گرایش برخی مردم شهرستان سیرجان به مصرف مواد مخدر» به این نتیجه دست یافت که از دیدگاه افراد معتاد عواملی از قبیل عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فردی، فرهنگی، روانی، خانوادگی و طبیعی در بروز اعتیاد مؤثر هستند.

یزدی زاده (۱۳۸۲) در تحقیق خود نتیجه می‌گیرد که تعدادی از عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی در گرایش مردم شهر کرمان به مواد مخدر مؤثر می‌باشند.^{۳۶}

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، که در آن تأیید گردید که عوامل اجتماعی به گرایش افراد به اعتیاد، سرقت و مواد مخدر مؤثر می‌باشند، پیشنهاد می‌گردد به منظور کاهش جرائم و مسائل مذکور در جامعه، به عوامل اجتماعی توجه فراوانی مبذول گردد، مثلاً، کاملاً لازم است رفت و آمد افراد با دوستان ناباب و شرکت در شب‌نشینی‌های غیر مجاز، به شدت تحت کنترل قرار گیرد و در انتخاب دوستان متخلق و متدین دقت افزونتری به عمل آید. توجه به سایر موارد مطرح شده در تحقیق نیز حائز اهمیت است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پی‌نوشت‌ها

۱. بروس کوئن، *درآمدی به جامعه‌شناسی*، ترجمه محسن ثلاثی، ص ۱۶۰.
۲. هدایت‌الله ستوده، *آسیب‌شناسی اجتماعی*، ص ۱۴۹.
۳. بروس کوئن، *درآمدی به جامعه‌شناسی*، ترجمه محسن ثلاثی، ص ۱۶۴.
۴. هدایت‌الله ستوده، همان، ص ۸۹، ۱۰۵، ۱۲۲.
۵. علی سلیمی، و محمد داوری، *جامعه‌شناسی کجروی*، زیر نظر غلامرضا صدیق اورعی، ص ۱۸۷.
۶. ابوالقاسم اکبری، *مشکلات نوجوانی و جوانی*، ص ۱۷۲-۱۸۰.
۷. همان، ص ۱۳۶ - ۱۴۰.
۸. منیژه کرباسی و منوچهر وکیلان، *مسائل نوجوانان و جوانان*، ص ۱۳۵ - ۱۳۶.
۹. اکبری، همان، ص ۲۳۸-۲۳۹.
۱۰. منیژه کرباسی و منوچهر وکیلان، همان، ص ۱۴۹.
۱۱. ر.ک: هدایت‌الله ستوده، *آسیب‌شناسی اجتماعی*، ص ۱۳۸.
۱۲. سلیمی، داودی، همان، ص ۳۴۵.
۱۳. بروس کوئن، همان، ص ۱۶۴.
۱۴. هدایت‌الله ستوده، *آسیب‌شناسی اجتماعی*، ص ۴۴.
۱۵. سلیمی و داودی، همان، ص ۳۴۳-۳۴۲.
۱۶. کرنکسون و لامبرت ترجمه جوادیان، ۱۳۸۰، ص ۲۹۶.
17. Levitl
۱۸. منیژه کرباسی و منوچهر وکیلان، همان، ص ۱۴۲.
19. C.f. Davison, G.C.; Neale, J.M. & Kring, A.M, *Abnormal psychology*, (ninth ed). England: John Wiley & Sons, Inc.
20. C.f. Wicks-Nelson and Israel, *Behavior disorders of childhood* (3rd.ed).
21. C.f. Freyvogel, S. *Which Adolescent, Cease Delinquent Behavior and Which continue!* Adolescent Development at the Pennsylvania.
22. C.f. Ibid.
23. C.f. Wicks-Nelson and Israel, *Behavior disorders of childhood* (3rd.ed).
24. C.f. Mehta, S. Substance Abuse In Adolescence. Adolescent Development at the Pennsylvania.
25. Markowitz
26. C.f. Markwitz, L. Who Is at Risk for substance Use? Development at the Pennsylvania.
27. Bartollas
28. Dembo
29. Schmeidler
30. William
31. Wothke
32. Haney
33. Zimbardo
34. C.f. Shelters, K. Merijuana. Development at the Pennsylvania.
۳۵. منیژه کرباسی و منوچهر وکیلان، *مسائل جوانان و نوجوانان*، ص ۱۵۳.
۳۶. ر.ک: اکرم یزدی‌زاده، *بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مواد مخدر در بین مردم شهر کرمان در سال ۱۳۸۲*.

منابع

- اکبری، ابوالقاسم، مشکلات نوجوانی و جوانی، تهران، ساوالان، ۱۳۸۱.
- ستوده، هدایت الله، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، آوای نور، چ چهارم، ۱۳۷۶.
- سلیمی، علی و داوری، محمد، جامعه شناسی کجروی، زیر نظر غلامرضا صدیق اورعی، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰.
- صالحی، ایرج اعتیاد، سراب زندگی و انواع مواد تأثیر گذار و راه درمان، چ دوم، تهران، آوای نور، ۱۳۸۱.
- غیاثی حافظی، محمد، بررسی نظرات افراد معتاد راجع به علل رایش برخی مردم سیرجان به مواد مخدر، پروژه کارشناسی ارشد چاپ نشده، کرمان، مدیریت آموزش و پژوهش، ۱۳۸۲.
- کرباسی، منیژه و وکیلیان، منوچهر، مسائل نوجوانان و جوانان، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۷.
- کر نلسون و لامبرت، درمان مسائل نوجوانان، ترجمه مجتبی جوادیان، چ سوم، تهران، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰.
- کوئن، بروس، درآمدی به جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، چ پنجم، تهران، توتیا، ۱۳۷۷.
- یزدی زاده، اکرم، بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مواد مخدر در بین مردم شهر کرمان در سال ۱۳۸۲، پروژه کارشناسی ارشد (چاپ نشده)، کرمان، مدیریت آموزش و پرورش، ۱۳۸۲.
- Clements, C.B. Delinquency prevention and Treatment. Criminal Justice and Behavior, 15. 286-305 (cited in R. Kresge, 1982).
- Davison, G.C.; Neale, J.M. & King, A.M.. Abnormal psychology, (ninth ed). England: John Wiley & Sons, Inc, 2004.
- Freyvogel, S.. Which Adolescent, Cease Delinquent Behavior and Which continue! Adolescent Development at the Pennsylvania State University, 2003.
- Haney, C. & Zimbardo, P.G. The Past and Future of U.S. Prison Policy. Twenty five years After the Stanford Prison Experiment. American psychologist, Vol. 53, No.5, PP. 702-727, 1998.
- Kresge, R. Peer School Influence on Juvenile Delinquency. Development at the Pennsylvania state University, 2003.
- Markwitz, L. Who Is at Risk for substance Use? Development at the Pennsylvania State University, 2003.
- Mehta, S. Substance Abuse In Adolescence. Adolescent Development at the Pennsylvania State University, 2003.
- Shelters, K. Merijuana. Development at the Pennsylvania State University, 2003.
- Stattin, H. & Magnusson, K. onset of official delinquency: Its co-occurrence in time with education, behavioral, and interpersonal Preblems: British Journal of Criminology, 35, 438-445 (cited in Freyvogel, 1995).
- Warr, M. Age, Peers, and delinquency. Criminology, 34, -17-40, (cited in Kresge, R., 1993).
- Warr, M. Parents, Peers, and Delinquency. Social forces, 72, 247-264, (cited in Kresge, R.), 1993.
- Wicks-Nelson and Israel. Behavior disorders of childhood (3rd.ed) . New Jersey prentice Hall (cited in M.savino, 1977).